

Letters to the Editor
Писма до редакцията

145 ГОДИНИ БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

145TH ANNIVERSARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

Димитър Клисурски

Идеята за създаването на едно книжовно-просветителско дружество, което да работи за духовното издигане на българската нация, се заражда още през първата половина на XIX век. С нейното осъществяване се заемат с голям ентузиазъм най-вече трима бележити българи: Васил Д. Стоянов, Васил Друмев и Марин Дринов. По това време Марин Дринов вече се е изявил като историк и изследовател. Завършил е Московския университет и е специализирал в Прага. По-късно (1875 г.) е избран за професор и се утвърждава като един от най-видните български учени. Васил Друмев е получил признанието за писател след отпечатването на своята по-вест „Нешастна фамилия“. Васил Стоянов е възпитаник на Пражкия университет.

След няколкодневни прения (от 26 до 29 септември 1868 г.) председателите на българските общини в чужбина, свикани в гр. Браила (Румъния), приемат и подписват дружествения устав на 30 септември с.г. От 1 октомври 1869 г. се поставят основите на Българското книжовно дружество, на което днешната Българска академия на науките (БАН) е приемник. В устава с пределна яснота е записана основната цел на Дружеството: „Да разпространява всеобщото просвещение у българския народ и да му показва пътя към неговото веществено обогатяване“. Да ръководят делата на Дружеството, са избрани тримата най-големи ентузиаста – Друмев, Стоянов и Дринов. За председател е избран Марин Дринов. След първоначалния ентузиазъм (както е и при много други наши начинания) обстановката се променя. Богатите спомогателни членове се отказват от обещаната помощ. Скромните средства за научна дейност постъпват от дружествените издания „Периодическо списание“ и „Сборник“ и донякъде от беседи, лекции, театрални представления и други инициативи. В списанието са отпечатани първите стихове на Вазов, статии и трудове на Иречек, на Иван Шишманов, Васил Друмев и Марин Дринов. Току-що избраният председател Марин Дринов заминава за Харков. Избран е за държавен стипенди-

Васил Димитров Стоянов (1839 – 1910)

ант. Вместо да заеме висок духовнически пост, за какъвто притежава всички лични качества, Васил Друмев (по-късно митрополит Климент Търновски) жертва цели четири от най-хубавите си години за укрепване на Дружеството и е фактически неговият председател. След Освобождението Българското книжовно дружество премества седалището си от гр. Браила в София. Марин Дринов и Васил Друмев се утвърждават като най-дейни и изявени строители на нова България. Връзките и авторитета си сред върховната руска администрация и пред руския императорски двор те отдават изцяло на българската кауза и за благо на българския народ. За кратко време Васил Друмев е председател на Дружеството. Следващият председател, останал най-дълго на този пост (1898 – 1924 г.), е известният държавник и щедър дарител Иван Евстратиев Гешов. По негово време със закон от 1911 г. Дружеството се преименува на Българска академия на науките.

Първите двама председатели са възпитаници на руски университети (Друмев и Дринов) и са непреклонни русофили. Гешов е английски възпитаник. Общото между тях е, че и тримата са безпримерни патриоти. Васил Друмев и Васил Стоянов са участници в легиите на Раковски. Гешов със свои блестящи статии разкрива

Васил Друмев (1840 – 1901)

пред западния печат зверствата при потушаването на Априлското въстание. Осъден е на смърт от османската власт. Смъртната му присъда е отменена благодарение на застъпничеството на кралицата на Великобритания – Виктория. Кралицата е силно впечатлена от високия интелект на тази забележителна личност. Тя лично му е връчила висока награда. В цялата най-голяма в световната история Британска империя българинът Гешов се е класирал пръв в престижния конкурс по английски правопис.

Нито един от първите трима председатели не е преживял живота си спокойно и встрани от обществения ни живот. Дванадесет от членовете на БАН са били министър-председатели. Други от тях – председатели на Народното събрание.

През цялата си досегашна 145-годишна история Книжовното дружество и по-късно БАН са се стремили да избират за свои членове изтъкнати творци и доказали се учени. Между тях са писателите и поетите Иван Вазов, Петко Рачов Славейков, Пенчо Славейков, Стоян Михайловски, Елин Пелин, Валери Петров, Антон Дончев, художниците и скулпторите Иван (Ян) Мърквичка, Александър Божинов, Иван Лазаров, композиторите Марин Големинов, Петко Стайнов, Добри Христов.

Проф. Марин Дринов (1838 – 1906)

Дълъг е списъкът и на заслужили общественици и книжовници като Найден Геров, Стефан Стамболов, Константин Иречек, патриарх Кирил. Чуждестранни членове на БАН са световно известни учени, между които и петима Нобелови лауреати. Дълъг е списъкът и на изтъкнатите университетски професори като Александър Балан, Михаил Арнаудов, Алекси Пухлев, Константин Чилов, Константин Пашев.

Независимо от режими и държавната политика, БАН винаги е поддържала широко и ползотворно международно научно сътрудничество. Тя отдавна присъства в Европа и по света и допринася за доброто име на България. БАН съзнава своята отговорност като най-мощен и в много отношения водещ научен център на страната ни. Стожер и пазител на българската духовност и националната ни идентичност.

Преди 5 – 7 години БАН има куража да поиска обективна оценка на своята научна и цялостна дейност от международната научна общност. След като голяма група компетентни чуждестранни учени извърши цялостно обследване, оценката бе подчертано положителна. По-късно бяха предприети и редица структурни промени (обединяване на институти и др.) Днес учените от БАН работят основно

Иван Евстатиев Гешов (1849 – 1924)

в 9 научни направления: информационни науки и технологии, биомедицина и качество на живота, енергийни ресурси, нови материали и технологии, екология и биоресурси и биоразнообразие, климатични промени и природни ресурси, астрономия и космически изследвания, културно-историческо наследство, човек и общество. Съвсем наскоро бе учредено ново отделение по агрономически науки. Бяха изградени и 12 регионални научни центъра в по-големите градове на страната. Засилиха се и сътрудничествата с нашите университети, с наши и чужди фирми и заводи. Разшириха се връзките с обществеността и с управлението на страната. Очакването е да продължат усилията в тази насока.

В трудни моменти академичната общност показва непоколебимо единство. Академиците единодушно отхвърлят предложението Главният научен секретар да не се избира, а да се назначава, събират помежду си лични средства за възстановяване на сградата на Академията, разрушена по време на бомбардировките над София.

Като всяка институция и съвременната БАН има своите съвременни проблеми. Големият познавач на богатата ни история и култура – руският академик Лиха-

чов, преди време нарече България „държава на духа“. Днес в тази държава на духовността за науката и учените се отделят мизерни бюджетни средства, около 10 пъти по-нисък процент в сравнение с модерните държави. Несправедливо е! Българските учени не са десет пъти по-малко начетени от чуждестранните. Те основателно имат самочувствието, че по нищо не им отстъпват. Модерната наука, когато е свързана с научни опити, вече изисква значителни средства. При сегашното недоимъчно финансиране научната кариера е престанала да бъде привлекателна. Не се използва пълноценно капацитетът на учените и на наличната апаратура. Да се надяваме, че някои политици няма вече да гледат на науката като на неизбежно зло, а учените ще отвърнат със силни доказателства за обществената полза от своята дейност. На многая лета!

✉ **Professor D. Klissurski**
Bulgarian Academy of Sciences
1000 Sofia, Bulgaria
E-mail: chemuni@abv.bg